

UDK 27-72Franciscus, papa
 Primljeno: 22. 11. 2016.
 Prihvaćeno: 22. 2. 2017.
 Pregledni članak

CRKVA U NAUKU PAPE FRANJE

Anton TAMARUT

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
 Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
 tamaruta@kbf.hr

Sažetak

U članku se u četiri koraka prikazuje i analizira vizija Crkve pape Franje. Prvi korak obuhvaća prvi tjedan papinske službe u kojem su naznačene i sadržane gotovo sve bitne točke njegova pogleda na Crkvu. Drugi se korak povezuje s Apostolskom pobudnicom *Evangelii gaudium* (2013.) u kojoj papa Franjo opširno i na svoj osebujan, osoban i gotovo kolokvijalan način, u pastoralno-kerigmatskom stilu iznosi pogled na Crkvu. Treći se korak sastoji od pogleda na dvije biskupske sinode (*Izvanredna sinoda*, 2014. i *Redovita sinoda*, 2015.), odnosno od sinodalnog puta na koji je papa Franjo pozvao Crkvu da promišlja i propituje poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu, a svoj je rezime našao u Postsinodalnoj pobudnici o ljubavi u obitelji *Amoris laetitia* (2016.). Četvrti je pak korak *Izvanredni jubilej milosrđa*, najavljen u buli *Misericordiae vultus* (2015.).

Nije riječ o četirima koracima u strogo sukcesivnom vremenskom značenju, već samo uvjetno o četirima fazama u kojima se na različite načine, u različitim prigodama naglašavaju, ponavljaju, prožimaju i isprepleću iste, odnosno srodne i slične teme, poruke, slike i modeli iz evanđelja koji ukazuju i pozivaju na potrebu pastoralne i misijske preobrazbe po kojoj bi djelo evangelizacije u suvremenom svijetu trebalo biti učinkovitije, vjerno i posve blizu Božjemu naumu milosrđa objavljenom u Isusu Kristu, a Crkva Očev uvijek otvoreni dom, gdje ima mjesta za svakoga »s njegovim tegobnim životom«.

Ključne riječi: Crkva, evangelizacija, put, milosrđe, siromašni, obitelj, misijski polet i radost.

Uvod

U tekstu neće biti riječ o sustavnom i cjelovitom nauku pape Franje o Crkvi. Možda je i sama riječ *nauk* uporabljena u naslovu prejaka te može pobuditi očekivanja koja se u ovom slučaju ne mogu ispuniti. Stoga je primjerenije govoriti

o Crkvi u porukama, željama i očekivanjima pape Franje, ili u jednu riječ, onako kako je i naslovljen cjelovit program ovogodišnjega *Dies theologicus*, o viziji Crkve pape Franje. No opet s druge strane, kada je o Papi riječ, o njegovoj službi u Crkvi naprosto je nemoguće izbjeći riječi *nauk* i *naučavanje* u kojojgod da se formi ono ostvarivalo. Ne samo njegove riječi, nego i njegove geste, način na koji on obnaša svoju službu, za pripadnika Crkve, za vjernika katolika, znače mnogo više od prigodne i prolazne poruke i pobožnog poticaja, stila službe ili određene vrste duhovnosti.

U osobi pape, u njegovim porukama i ponašanju, oprimjeruje se, konkretizira i aktualizira redovito naučavanje Crkve. U papinim nagovorima, propovijedima, katehezama, enciklikama, pobudnicama, u njegovim gestama i postupcima, trajni i nepromjenljivi polog vjere, stoljetni nauk Crkve, biva posviješćen, osvjetljen i osvježen, u jeziku i slikama, napose u načinu obnašanja službe, primaknut potrebama i očekivanjima suvremenoga svijeta. To se odnosi na cjelokupan nauk Crkve, a napose vrijedi za razumijevanje same naravi Crkve, njezina života i poslanja.

Kada bismo bili u mogućnosti istraživati sveobuhvatnije poniranje pape Franje u otajstvo Crkve, tada bismo svakako trebali pomno sagledati i analizirati njegova razmišljanja o Crkvi i pastoralna i pastirska djelovanja koja su prethodila trenutku njegova izbora za rimskoga biskupa 13. ožujka 2013. godine. Ovako nam pak ostaje pretpostavka i svojevrsno uvjerenje da je razvoj njegove ekleziološke misli, njezino postupno sazrijevanje i oblikovanje tijekom dugogodišnjega, istaknutog i bogatog crkvenog, teološkog, administrativnog i pastoralnog djelovanja utkana i na poseban i osobit način formulirana i artikulirana u njegovim nastupima sa Stolice rimskoga biskupa.

Ovdje ćemo se pokušati fokusirati upravo na to razdoblje, koje je vremenski doduše kratko (ožujak 2013. – svibanj 2016.), ali zato vrlo zgusnuto i intenzivno. Pokušat ćemo to učiniti u četiri koraka, pri čemu će se moći primijetiti kako su gotovo sve bitne točke njegova pogleda na Crkvu naznačene i sadržane u prvom tjednu njegove službe rimskoga biskupa, a od toga velik dio u njegovu prvom nastupu i obraćanju *Urbi et orbi* s lođe sv. Petra u Vatikanu, samo koji čas nakon izbora na tu odgovornu službu. To zapravo ukazuje da usprkos nepredvidivosti trenutka u njegovu nastupu nije riječ tek o spontanim i isključivo emotivnim gestama i riječima uvjetovanim trenutnom atmosferom, nego o poruci i gestama koje imaju svoju čvrstu, konkretnu i jasnu eklezijalnu pozadinu i ekleziološku viziju.

Prvi korak povezujemo dakle s objavom: *Annuntio vobis gaudium magnum: habemus papam Franciscum*, s njegovim prvim obraćanjem *Gradu i svijetu*, te na-

stupima u prvih desetak dana papinske službe. Drugi korak u kojem papa Franjo opširno i na svoj osebujan način iznosi pogled na Crkvu vidimo u Apostolskoj pobudnici o navještanju evanđelja u današnjem svijetu *Evangelii gaudium – Radost evanđelja* (24. studenoga 2013., na svetkovinu Krista Kralja svega stvorenja). Treći korak povezujemo s dvjema biskupskim sinodama (Izvanredna sinoda, 2014. i Redovita sinoda, 2015.), odnosno sa sinodalnim putem na koji je papa Franjo pozvao Crkvu da promišlja i propituje poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu, a svoj je rezime našao u Postsinodalnoj pobudnici o ljubavi u obitelji, *Amoris laetitia – Radost ljubavi* (2016.). Četvri pak korak vidimo u *Izvanrednom jubileju milosrđa*, u samoj buli najave *Misericordiae vultus – Lice milosrđa* (11. travnja 2015., uoči druge vazmene nedjelje, odnosno nedjelje Božanskoga milosrđa), kao i događajima vezanim uz njezino odvijanje, a koje je još uvijek u tijeku.

Jasno je da nije riječ o četirima koracima u strogo sukcesivnom vremenskom značenju, već samo uvjetno o četirima fazama u kojima se na različite načine, u različitim prilikama naglašavaju, ponavljaju, prožimaju i isprepleću iste, odnosno srodne i slične poruke koje su redovito popraćene jednako tako sličnim, slikovitim i simboličnim gestama i ponašanjem, a jedno i drugo zaođjeveno u vrlo personalizirani stil obnašanja službe. Iako smo ograničili svoju pozornost isključivo na papinsko razdoblje, svejedno nećemo moći iscrpno predstaviti eklesiološku misao pape Franje, već ćemo pokušati naznačiti samo neke po našem mišljenju važnije misli i poruke koje mogu biti poticajne za kasniju raspravu, kritički osvrt i daljnje promišljanje.

1. *Annuntio vobis gaudium magnum: habemus papam Franciscum – prvi tjedan pontifikata*

U svojem prvom nastupu, neposredno nakon izbora za papu 13. ožujka 2013. papa Franjo se predstavio svijetu kao *biskup Rima*.¹ Obratio se biskupijskoj zajednici Rima koja ima svojeg biskupa. U istom je dahu pozvao na molitvu za »našega biskupa u miru (*emeritusa*), Benedikta XVI.«. Zatim je naznačio put koji započinje Crkva Rima, ona Crkva koja predsjedava u ljubavi svim Crkvama. Na put kreću zajedno biskup i narod. To je hod »bratstva, ljubavi i međusobnog povjerenja«. Pozvao je na stalnu molitvu za biskupijsko zajedništvo, na molitvu jednih za druge (*l'uno per altro*). Pozvao je također na molitvu za cijeli svijet

¹ Usp. Benedizione Apostolica »Urbi et Orbi«, u: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/elezioni/index_it.htm (16. III. 2013.).

da bi se ostvarilo veliko bratstvo. Izrazio je potom želju da bi hod Crkve koji danas započinjemo (misli pritom na sebe i biskupsku zajednicu Rima) »bio plodan za evangelizaciju ovoga tako lijepoga grada«. A zatim prije negoli će kao biskup podijeliti blagoslov narodu, moli taj isti narod da prvo on moli Gospodina za njega da ga blagoslovi. Moli da se molitva naroda nad njime odvije u tišini. Nakon toga udjeljuje blagoslov nazočnima na Trgu sv. Petra i cijelomu svijetu, svim muškarcima i ženama dobre volje. Još jednom nakon blagoslova poziva na molitvu za sebe i najavljuje da sutra želi ići pomoliti se Gospi da bi čuvala cijeli Rim.

Iz ovoga se nastupa može jasno razabrati sljedeće: papa Franjo sebe vidi u prvom redu kao biskupa Rima. Ističe ekleziološku misao Ignacija Antiohijskoga i drugih crkvenih otaca, prema kojoj Crkva u Rimu »predsjeda u ljubavi«². Takvim viđenjem papinske službe papa Franjo naznačuje ekumensko usmjerenje i duh svojeg služenja. Opetovano govori o tome da biskup i narod započinju *put*, odnosno *hod*. To nedvosmisleno priziva u svijest jednu od temeljnih eklezioloških odrednica Drugoga vatikanskog koncila po kojoj je Crkva narod Božji na putu.³ Sam riječ *put*, odnosno, *hod*, tu je vrlo bitna. U njoj se zapravo skriva stil i dinamika, svojevrtni hermeneutički ključ svekolikog kasnijeg Franjina naučavanja i postupanja. Tu je još jedna važna riječ: *evangelizacija*, kao bitno poslanje Crkve. U prvom nastupu posebno je naglašena dimenzija molitve koja je nužna da bi se hod Crkve mogao odvijati u bratstvu, ljubavi i međusobnom povjerenju. Tu je Papa stavio snažan naglasak na Crkvu, koja je u prvom redu zajednica molitve, zajednica koja svoj blagoslov crpi iz uzajamne molitve, i zato izriče molbu narodu da moli za njega Gospodnji blagoslov, molba koja se pretvorila u refren u gotovo svim njegovim kasnijim nastupima do danas.

Sutradan, 14. ožujka 2013. godine, u homiliji za vrijeme euharistije s kardinalima,⁴ na temelju prigodnih misnih čitanja, Papa je izdvojio ključnu riječ za razumijevanje naravi i poslanja Crkve, a to je »kretanje«, »micanje« (*mo-*

² Ignacije ANTIOHIJSKI, *Epistola ad Romanos*, 1,1.

³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*. *Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 9, 14, 48, 49, 50, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: LG). Koncil Crkvu na zemlji često naziva »putujućom Crkvom«, odnosno »Crkvom putnika«, a same vjernike »putnicima«. U vezi s njezinom putničkom naravi, kaže se: »Kao što je već Izrael po tijelu na svom putovanju pustinjom nazvan Crkvom Božjom (usp. 2 Ezdr 13,1; Br 20,4; Pnz 23,1ss), tako se i novi Izrael, koji kroči naprijed u sadašnjem vremenu i traga za budućim i trajnim gradom (usp. Heb 13, 14), naziva Crkvom Kristovom (usp. Mt 16,18)« (LG 9).

⁴ Usp. Santa messa con i cardinali. Omelia del Santo Padre Francesco. Cappella Sistina, Giovedì, 14 marzo 2013, u: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/homilies/2013/documents/papa-francesco (16. III. 2013.).

vimento): kretanje u hodaњу, kretanje u izgradnji Crkve, kretanje u ispovijedanju vjere. Tu je opet snažno istaknuo ideju puta, odnosno hoda, hodaња. »Naš život je hod te ako se zaustavimo, stvari ne idu«, istaknuo je Papa te poželio da svi imaju ('imamo') hrabrost »hodaња u Gospodnjoj prisutnosti, s križem Gospodnjim; izgrađivati Crkvu na Gospodnjoj krvi koju je prolio na križu, te ispovijedati jedinu slavu: Krista raspetoga.«

U audijenciji s kardinalima 15. ožujka 2016. godine,⁵ spominjući u više navrata svojeg predšasnika papu Benedikta XVI., papa Franjo se poslužio njegovom misli o Duhu Svetomu, koji je »duša Crkve«. On Crkvu oživljava i ujediniuje, »od mnogih čini jedno tijelo, otajstveno tijelo Kristovo«. Papa je podsjetio da je »On, Paraklet, vrhovni protagonist svake inicijative i očitovanja vjere« te pozvao kardinale na čvrstu sigurnost koju Duh daje Crkvi svojim moćnim dahom, na hrabrost ustrajnosti, ali i traženja »novih metoda evangelizacije«. U toj je prilici podsjetio na osnovno poslanje pastira i vjernika u Crkvi: donositi čovjeku Isusa Krista i voditi čovjeka prema susretu s Isusom Kristom koji je Put, Istina i Život, stvarno prisutan u Crkvi i istodobno u svakom čovjeku. Također je istaknuo kako je kršćanska istina privlačna i uvjerljiva jer odgovara na duboku potrebu ljudske egzistencije, na uvjerljiv način naučavajući da je Krist jedini Spasitelj cijelog čovjeka i svih ljudi. Taj navještaj, prema Papi, vrijedi danas kao što je vrijedio na početku kršćanstva kada se događalo prvo veliko misijsko raširivanje (ekspanzija) evanđelja. Važno je u tom govoru kardinalima uočiti pneumatološku dimenziju i narav Crkve, kao i njezino evangelizatorsko, odnosno misijsko poslanje koje ima svoj jasan kristološki cilj, a također i svojega glavnog protagonista – Duha Svetoga.

Na audijenciji za predstavnike medija 16. ožujka 2016. godine⁶ Papa se na neposredan i srdačan način osvrnuo na događaje iz proteklih dana te na važnu i zahtjevnju ulogu koju su u svemu odigrali novinari i izvjestitelji. Iskoristio je tada priliku da ukaže na ono što Crkvu bitno određuje i po čemu se ona razlikuje od drugih ustanova: »Premda je Crkva zaciјelo i ljudska, povijesna ustanova, sa svim onim što to uključuje, nema političku narav, nego je u svojoj biti duhovna ustanova, ona je Božji narod, sveti Božji narod koji ide ususret Isusu Kristu [...] Krist je središte. Krist je temeljno uporište, srce Crkve.«

⁵ Usp. Udienza a tutti i cardinali. Discorso del Santo Padre Francesco. Sala Clementina, Venerdì, 15 marzo 2013, u: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/speeches/2013/march/documents/papa-fr_16_III_2013_.

⁶ Usp. Udienza ai rappresentanti dei media. Discorso del Santo Padre Francesco. Aula Paolo VI, Sabato, 16 marzo 2013, u: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/speeches/2013/march/documents/papa-fr_16_III_2013_.

A glavni protagonist svekolikih događanja u Crkvi, do ovih posljednjih, u konačnici je Duh Sveti. Uz iskrenu zahvalnost za napore koje su uložili izvješćujući o crkvenim događanja proteklih dana, Papa je novinare pozvao da nastoje sve više upoznati pravu narav Crkve; također njezin hod u svijetu, s njezinim krepostima i njezinim grijesima, da upoznaju duhovne motive koji je vode, a koji su najispravniji da ju se shvati: »Crkva postoji da bi komunicirala upravo ovo: Istinu, Dobrotu i Ljepotu 'u osobi'«. Papa je tu ponovno posegnuo za temeljnom koncilskom slikom Crkve, za slikom naroda Božjega, istaknuo njezinu kristocentričnost i pneumatsku vitalnost kao i njezin prvi i zadnji razlog postojanja.⁷ U drugom dijelu audijencije, predstavljajući se kao biskup Rima, Papa je novinarima prostodušno ispričao kako je došlo do toga da je baš izabrao ime Franjo. U tom je pripovijedanju zapravo otkrio svoje temeljno opredjeljenje i usmjerenje, program svojeg pontifikata. Papa pripovijeda kako je u konklavama kraj njega sjedio njegov veliki prijatelj kardinal Cláudio Hummes, nadbiskup u miru iz São Paula, nekoć također i prefekt Kongregacije za kler: »Kada je postalo pomalo opasno, on me bodrio. Kada su se glasovi popeli na dvije trećine, uslijedio je uobičajeni pljesak, jer je izabran papa. On me zagrlio, poljubio i reko mi: 'Ne zaboravi siromahe!' Ta je riječ ušla tu: siromasi, siromasi. Odmah zatim u vezi sa siromasima pomislio sam na Franju iz Asiza. Zatim sam pomislio na ratove, dok se nastavljao skrutini, sve do posljed-

⁷ U razgovoru s A. Spadaram za časopis *Civiltà Cattolica* u prvim mjesecima svojeg pontifikata Papa je izričito rekao kako mu se slika Crkve kao »svetog i vjernog Božjeg naroda« svida, i kako se tom definicijom često koristi, jer se uostalom nalazi i u *Lumen gentium*, br. 12. Po njemu pripadnost narodu ima snažnu teološku vrijednost: »Bog je u povijesti spasenja spasio jedan narod. Nema potpunog identiteta bez pripadnosti narodu [...] Narod je subjekt. I Crkva je Božji narod na putu povijesti, s radostima i bolima«, Antonio SPADARO, Intervista a Papa Francesco, u: *Civiltà Cattolica*, 3918 (2013.), 459. Argentinski teolog Carlos Maria Galli misli kako se s papom Franjom teologija naroda Božjega ponovno vratila u središte u koje ju je stavio Drugi vatikanski koncil, a koja se u mnogim dokumentima učiteljstva počela gubiti počem od 1985. godine. Božji narod je društveno-povijesno ostvarenje otajstva Crkve i subjekt evangelizacije u povijesti. Galli u prilog tome citira misao pape Franje gdje on govori o Crkvi kao narodu na putu prema Bogu te kaže kako je riječ zasigurno o »otajstvu koje ima svoje korijene u Presvetom Trojstvu, ali koje ima svoj konkretni povijesni izraz u hodočasničkom narodu, pronositelju radosne vijesti evanđelja, a koji uvijek nadilazi svaki, iako nužan, institucionalan izraz« (EG 111); Usp. Carlos Maria GALLI, Il »ritorno« del Popolo di Dio missionario in Francesco, 1, 5–6 (20. X. 2015.), u: <http://www.osservatoreromano.va/it/news/dal-basso> (12. III. 2017). Argentinski teolog misli kako papa Franjo zapravo preuzima, obogaćuje i čini općom argentinsku teologiju naroda Božjega. Riječ je o teologiji koja je shvatila *svijet* o kojem govori Koncil kroz stvarnost *naroda* i njegove *kulture*. To je teologija koja promišlja narod kao kolektivni povijesni subjekt i kao hermeneutičko mjesto za čitanje znakova vremena. Božji narod je onaj koji putuje s narodima u povijesti pa se stoga u toj teologiji posebna pažnja posvećuje odnosu Božjeg naroda i kultura pojedinih naroda (usp. *Isto*, 2,3).

njeg glasa. Franjo je i čovjek mira. I tako mi je došlo ime, u mom srcu: Franjo Asiški. On je za mene čovjek siromaštva, čovjek mira, čovjek koji ljubi i čuva stvoreno; u ovom času ni mi nemamo sa stvorenjem tako dobre odnose, nije li? On je čovjek koji nam daje taj duh mira, siromašan čovjek... Ah, kako bih htio siromašnu Crkvu za siromašne!« Papa Franjo se, dakle, u izboru svojeg imena predstavio kao zagovornik siromašne Crkve, prijatelj i odvjetnik siromaha, prijatelj i promicatelj mira, prijatelj i čuvar stvorenoga, što će naknadno doći do izražaja u njegovim apostolskim nagovorima i spisima, o brizi za stvoreno (za zajednički dom), posebno podrobno i opširno u enciklici *Laudato si – Neka je hvaljen* (24. svibnja 2015. na svetkovinu Duhova).

Na V. korizmenu nedjelju 17. ožujka 2013. godine papa Franjo slavi euharistiju u župnoj crkvi sv. Ane u Vatikanu⁸ i u toj prilici u homiliji naznačuje veliku i središnju temu svojeg pontifikata: *milosrđe*. Milosrđe je Isusova poruka: »Za mene, kažem to ponizno, Gospodinova najsnažnija poruka je milosrđe.« Iza tih Papinih riječi stoji u prvom redu njegovo osobno iskustvo i doživljaj o kojem govori kada priča o izboru svojeg biskupskog, odnosno papinskog gesla: *Miserando atque eligendo – Pogledavši na me očima svojeg milosrđa, izabrao me*. Papa je u homiliji još rekao kako se Gospodin nikada ne umara opraštati: nikada! »Mi smo oni koji se umaraju tražiti oproštenje.« Te iste nedjelje za vrijeme *Angelusa*⁹ papa se ponovno osvrnuo na nedjeljno evanđelje, gdje Isus spašava ženu preljubicu od osude na smrt (usp. Iv 8,1-11) te istaknuo Isusovo držanje koje pogađa: »ne čujemo riječi prezira, ne čujemo riječi osude, nego samo riječi ljubavi, milosrđa koje pozivaju na obraćenje [...] Božje lice, lice je milosrdnog oca koji uvijek ima strpljenja [...] To je njegovo milosrđe. Uvijek ima strpljenja, strpljenja s nama, razumije nas, čeka nas, ne umara se opraštati nam ako se znademo vratiti k njemu s raskajanom srcem [...] Bog se nikada ne umara opraštati nam, nikada!« Temi milosrđa Papa će posvetiti izvanredni jubilej. O milosrđu će posebno progovoriti u buli *Misericordiae vultus* (2015.), također i u knjizi razgovora s Andreom Torniellijem: *Božje ime je Milosrđe* (2016.). Neće zapravo biti homilije i nagovora u kojem se papa Franjo neće dotaknuti teme milosrđa, kada neće Crkvu predstaviti kao kuću milosrđa »koja, u dijalogu između slabosti ljudi i Božje strpljivosti, prihvaća, prati, pomaže pronaći 'dobru vijest' velike kršćanske nade«¹⁰.

⁸ Usp. Santa messa nella parrocchia di Sant'Anna in Vaticano. Omelia del Santo Padre Francesco, V Domenica di Quaresima, 17 marzo 2013, u: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/homilies/2013/documents/papa-francesco (18. III. 2013.).

⁹ Usp. FRANCESCO, Angelus. Piazza San Pietro, Domenica, 17 marzo 2013, u: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/angelus/2013/documents/papa-francesco (18. III. 2013.).

¹⁰ Giuliano VIGINI, Predgovor, u: Papa FRANJO, *Crkva milosrđa*, Zagreb, 2014., 8.

Usput treba primijetiti kako se papa Franjo uz riječ *milosrđe* vrlo često koristi i riječju *nježnost*, što je posebno došlo do izražaja u njegovoj homiliji na svetkovinu Svetoga Josipa, 19. ožujka 2013. godine prilikom svečanog ustoličenja na Petrovu stolicu, kada je govorio o sv. Josipu kojem je Bog povjerio poslanje čuvara, a zatim i o poslanju čuvanja koje se tiče i odnosi na sve.¹¹ Papa je tada, ne jednom, pozvao da se ne bojimo dobrote i nježnosti: »Čuvati stvoreno, svakoga čovjeka i svaku ženu, s pogledom nježnosti i ljubavi, znači otvoriti obzor nade, unijeti malo svjetla usred tolikih oblaka, donijeti toplinu nade!«

Da bi panorama tema i težišta pogleda pape Franje na Crkvu u prvom tjednu njegova pontifikata bila cjelovita, preostalo nam je spomenuti još jedno važno obilježje i poimanje Crkve o kojem će on započeti govoriti u svojim katehezama o Crkvi, na samom početku svojeg pontifikata, na audijencijama srijedom, te još izravnije i šire razviti tijekom dvogodišnjega sinodalnog puta, a naznačeno je već na kraju prvog nedjeljnog *Angelusa* 17. ožujka 2013. godine, kada je Papa podsjetio hodočasnike na Trgu sv. Petra na to da nas je Isus pozvao da budemo dionici »nove obitelji: njegove Crkve, hodajući zajedno putovima evanđelja«¹². Naime, Crkva je prema papi Franji »obitelj obitelji«¹³. »U Božjoj obitelji, u Crkvi, životna snaga je Božja ljubav koja se konkretizira u ljubavi prema njemu i prema drugima, svima, bez razlike i mjere. Crkva je obitelj u kojoj se ljubav daje i prima.«¹⁴

2. *Evangelii gaudium* – Radost evanđelja

Sve naznačene teme u prvom tjednu pontifikata opširnije su i još izravnije artikulirane u Apostolskoj pobudnici o navještanju evanđelja u današnjem svijetu *Evangelii gaudium* – *Radost evanđelja* (2013.).¹⁵ Riječ je o programatskoj pobudnici, nekoj vrsti agende u kojoj je papa Franjo opširno, svojim osebnim, osobnim i

¹¹ Usp. Santa Messa, Imposizione del pallio e consegna dell'anello del Pescatore per l'inizio del ministero petrino del vescovo di Roma. Omelia del Santo Padre Francesco, Piazza San Pietro, Martedì, 19 marzo 2013, Solennità di San Giuseppe, u: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/homilies/2013/documents/papa-francesco_19_III_2013_. O učestalosti i novosti izraza *nježnost* u Papinim nastupima vidi više u: Anton TAMARUT, Poziv na revoluciju nježnosti. Uz prvu obljetnicu papinske službe pape Franje, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 1, 9–13.

¹² FRANCESCO, *Angelus*. Piazza San Pietro, Domenica, 17 marzo 2013.

¹³ Papa FRANJO, *Amoris laetitia* – *Radost ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016., br. 87 (dalje: AL).

¹⁴ Prva u nizu kateheza o Crkvi, 29. V. 2013.: »Crkva je Božja obitelj«, u: <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=151428> (30. V. 2013.).

¹⁵ Papa FRANJO, *Evangelii gaudium* – *Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o navještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013. (dalje: EG).

neposrednim, primarno pastoralnim i kolokvijalnim stilom »odlučio predložiti neke smjernice koje mogu u čitavoj Crkvi potaknuti i usmjeravati novu etapu evangelizacije, punu žara i vitalnosti« (EG 17). Ono što je posebno u sklopu naše teme potrebno naglasiti, papa Franjo je to odlučio učiniti »na temelju učenja dogmatske konstitucije *Lumen gentium*« (EG 17), čime je jasno dao do znanja da želi ostati na tragu Drugoga vatikanskog koncila, i da je u Apostolskoj pobudnici riječ prije svega o aktualizaciji i produbljivanju koncilske baštine, o promicanju slova, i nadasve duha Drugoga vatikanskog koncila. Važna je također u sklopu ekleziološke rasprave Franjina napomena kako od papina učiteljstva ne treba očekivati da pruži konačne i cjelovite odgovore na sva pitanja koja se tiču Crkve i svijeta: »Nije uputno da papa zamjenjuje mjesne biskupe u raspoznavanju svih problematika koje se javljaju na njihovim teritorijima. U tom smislu primjećujem nužnost da se pristupi zdravoj 'decentralizaciji'« (EG 16).

Već iz tih Papinih napomena jasno proizlazi da se apostolska pobudnica *Evangelium gaudium* bavi ponajprije životom Crkve koji vapi za obnovom i osvježanjem, i to s ciljem da bi njezino temeljno djelo i glavno poslanje, *evangelizacija*, u suvremenom svijetu postalo učinkovitije i plodnije, da bi se ponovno otkrila ljepota i radost evanđelja. I zato je potrebno podsjetiti na temeljni nauk o Crkvi, o njezinoj biti i naravi, o svrsi i poslanju, potrebno je posebno podsjetiti na duh i ozračje koje je Crkvi vlastito, na život koji mora biti poželjan, privlačan i poticajan (usp. EG 26). Nama je u tom tekstu moguće svratiti pozornost tek na par, po našem mišljenju, važnijih naglasaka iz doista opširne i sadržajem veoma bogate i izazovne Apostolske pobudnice.

Naslanjajući se na već ranije spomenuti koncilski nauk o Crkvi, papa Franjo piše: »Biti Crkva znači biti Božji narod, u skladu s velikim naumom Očeve ljubavi. To znači da moramo biti kvasac u svijetu. To znači naviještati i nositi Božje spasenje u ovaj naš svijet, koji se često gubi i koji ima potrebu dobiti odgovore koji ohrabruju, koji daju nadu, koji daju novi polet na putu. Crkva mora biti mjesto besplatnog milosrđa, gdje se svi mogu osjećati prihvaćenima i voljenima, da im je oprošteno i da su potaknuti živjeti prema dobrom životu evanđelja« (EG 114). Tu Papa jasno želi poručiti kako Crkva nije sama sebi svrhom. Ona je po njemu, kako primijećuje Walter Kasper, daleko više od organske i hijerarhijske institucije; »ona je poglavito Božji narod na putu k Bogu, hodočasnički i evangelizacijski narod, koji uvijek nadilazi svaki – iako nužan – institucionalni izraz«¹⁶. Argentinski teolog Carlos Maria

¹⁶ Walter KASPER, *Papa Franjo – revolucija nježnosti i ljubavi. Teološki korijeni i pastoralne perspektive*, Zagreb, 2015., 60.

Galli misli kako papa Franjo, kada je riječ o narodu Božjem, naslanjajući se na nauk Drugoga vatikanskog koncila, »preuzima, obogaćuje i čini općom argentinsku teologiju naroda Božjega«¹⁷. Riječ je o teologiji koja shvaća *svijet* o kojem govori Koncil kroz stvarnost *naroda* i njegove *kulture*. To je teologija koja promišlja narod kao kolektivni povijesni subjekt i kao hermeneutičko mjesto za čitanje znakova vremena. Božji narod je onaj koji putuje s narodima u povijesti, pa se stoga u toj teologiji posebna pažnja posvećuje odnosu Božjeg naroda i kultura pojedinih naroda.¹⁸ Papa tako govori o Božjem narodu koji je »otjelotvoren u narodima na Zemlji, od kojih svaki ima vlastitu kulturu« (EG 115). »U različitim narodima koji imaju iskustvo Božjeg dara, svaki prema vlastitoj kulturi, Crkva izražava svoje autentično katoličanstvo i snažno pokazuje 'ljepotu toga mnogostrukog lica'« (EG 116).¹⁹ Povijest pokazuje kako kršćanstvo, formirajući se u skladu s logikom utjelovljenja Sina Božjega, poprima mnogostruka kulturalna lica. Papa Franjo misli kako bi bilo nepravедno »prema logici utjelovljenja zamišljati jednokulturno i jednolično kršćanstvo« (EG 117). Svaki naime proces inkulturacije rađa nove izraze vjere i Crkve prema tradiciji pojedinog naroda.²⁰ Crkva raste po narodima u kojima je inkulturirano evanđelje (usp. EG 122).

Prema papi Franji, Crkva ne smije biti zaokupljena samom sobom. Ona je poslana u svijet i namijenjena je svijetu. Ona je Božja »veleposlanica«, pozvana je buditi nadu, stvarati ozračje radosti, biti poslužiteljicom Božjeg milosrđa, jer bez milosrđa, danas je, kako je rekao papa Franjo biskupima Brazila u Rio de Janeiru, »gotovo nemoguće prodrijeti u svijet 'povrijeđenih' kojima je potrebno razumijevanje, oprostjenje i ljubav«²¹.

Crkva je po svojoj naravi sva evangelizatorska, sva misijska, to je zajednica koja je u trajnom pokretu, pozvana danas na »novi misionarski 'izlazak'«

¹⁷ Carlos Maria GALLI, Il »ritorno« del Popolo di Dio missionario in Francesco, 1, 6.

¹⁸ Usp. *Isto*, 2, 1–2.

¹⁹ Papa Franjo tu se poziva na Apostolsko pismo svetog Ivana Pavla II. na završetku Velikoga jubileja godine 2000., *Novo millennio ineunte – Ullaskom u novo tisućljeće* (6. I. 2001.), Zagreb, 2001., gdje se u br. 40 govori o novome misionarskom duhu i novome apostolskom zamahu koji se treba dogoditi »s dužnim poštovanjem prema uvijek različitom putu svake osobe i s pozornošću prema različitim kulturama u koje se mora ucijepiti kršćanska poruka, tako da specifične vrijednosti svakoga naroda ne budu zanijekane, već pročišćene i vođene prema svojoj punini. Kršćanstvo trećega tisućljeća trebat će sve bolje odgovarati na taj zahtjev za inkulturacijom. U potpunosti ostajući ono što jest, u posvemašnjoj vjernosti evandeoskom navještaju i crkvenoj predaji, ono će nositi lice tolikih kultura i naroda u kojima je kršćanstvo prihvaćeno i ukorijenjeno. Posebno smo tijekom jubilejske godine uživali u ljepoti mnogostrukoga lica Crkve.«

²⁰ Usp. Carlos Maria GALLI, Il »ritorno« del Popolo di Dio missionario in Francesco, 2, 4.

²¹ Citirano prema: Walter KASPER, *Papa Franjo – revolucija nježnosti i ljubavi*, 60.

(EG 20). Od svih kršćana i od svake zajednice unutar Crkve traži se da prihvati poziv: »izići iz vlastite udobnosti i imati hrabrosti poći na periferije koje trebaju svjetlo evanđelja« (EG 20). »Crkva koja 'izlazi' zajednica je učenika misionara koji preuzimaju inicijativu, koji se uključuju, koji daju ploda i raduju se. [...] Takva zajednica osjeća neiscrpnu želju da pruži milosrđe, plod vlastitog iskustva beskrajnog Očeva milosrđa i snagu njegova širenja« (EG 24). Ono što se odnosi na opću Crkvu, jednako se tiče svake partikularne Crkve: »Njezina radost u povezivanju drugih s Isusom Kristom izražava se kako u njezinoj brizi da navješta Krista na drugim mjestima u kojima postoji veća potreba za tim, tako i u stalnom iskoraku prema periferijama vlastitog teritorija, odnosno novim društveno-kulturnim sredinama. Trudi se uvijek biti tamo gdje najviše nedostaje svjetla i života Uskrsloga« (EG 30). Franjina Crkva »izlaska«, Crkva je otvorenih vrata (usp. EG 46), Očev uvijek otvoreni dom (usp. EG 47). »Crkva nije carinarnica, ona je Očev dom, gdje ima mjesta za svakoga s njegovim tegobnim životom« (EG 47). Njezin središnji sakrament, euharistija, »premda predstavlja puninu sakramentalnog života, nije nagrada za savršene, već velikodušni lijek i hrana za slabe« (EG 47).

Naglašavajući opetovano potrebu za misijskim poletom, pozivajući na izlazak i preuzimanje inicijative, Papa piše: »Draža mi je Crkva koja je doživjela nezgodu, koja je ranjena i prljava zato što je izišla na ulice, nego Crkva koja je bolesna zbog zatvorenosti i komocije hvatanja za vlastitu sigurnost. Ne želim Crkvu koja je zabrinuta za to da bude središte a naposljetku biva zatvorena u klupko opsesija i procedura« (EG 49). Na drugim mjestima papa Franjo rado govori o Crkvi u slici poljske bolnice, »gdje se najprije zbrinjavaju najteže rane. O Crkvi koja blizinom i prisnošću grije srca ljudi.«²²

U Apostolskoj pobudnici *Evangeli gaudium* papa Franjo ponavlja svoju želju za siromašnom Crkvom za siromahe (usp. EG 198) te ističe kao je opredjeljenje Crkve za siromašne prije teološka nego kulturna, sociološka, politička ili filozofska kategorija. Poziva se na nauk svojeg predšasnika, Benedikta XVI., koji je učio da je to opredjeljenje »sadržano u kristološkoj vjeri u onoga Boga koji je postao siromašan za nas, da nas obogati svojim siromaštvom« (EG 198). Papa Franjo misli kako nas siromasi mogu mnogo toga naučiti te kako je prijeko potrebno dopustiti da nas oni evangeliziraju. »Nova je evangelizacija poziv na upoznavanje spasenjske snage koja je na djelu u njihovim životima [...] Pozvani smo otkriti Krista u njima, posuditi im naš glas u njihovim traženjima, ali također biti njihovi prijatelji, slušati ih, razumjeti

²² Papa FRANJO, *Bože je ime Milosrđe. Razgovor s Andreom Torniellijem*, Split, 2016., 24.

i prihvatiti tajanstvenu mudrost koju Bog želi preko njih podijeliti s nama« (EG 198).²³

Kako je već naglašeno, cijela Pobudnica je usmjerena obnovi evangelizacijskog pokreta i zbog toga usredotočena na potrebu obnove ne samo pojedinaca nego čitave Crkve. Papa govori o »pastoralnoj i misijskoj preobrazbi« (usp. EG 25) te o reformi struktura koje su zbog toga potrebne, jer po njemu: »postoje crkvene strukture koje mogu čak ometati evangelizacijski polet« (EG 26). Iz te preobrazbe Papa ne isključuje papinstvo kao ni središnje strukture opće Crkve. Naprotiv! U tom kontekstu Papa kaže kako mora također misliti na »preobrazbu papinstva« (EG 32). Drži da je njegova dužnost kao rimskog biskupa ostati otvoren za prijedloge koji mogu pomoći da svoju službu obavlja što vjernije značenju koje joj je Isus Krist htio dati i sadašnjim potrebama evangelizacije (usp. EG 32). Podsjeća na poziv pape Ivana Pavla II., koji je tražio da mu se pomogne kako bi pronašao »takav oblik vršenja primata, koji bi se otvorio novoj situaciji, ne odričući se nikako bitnoga u tom poslanju« (EG 32).²⁴ Tu se dotiče biskupskih konferencija za koje je Drugi vatikanski koncil ustvrdio da mogu »mnogostruko i plodno pripomoći konkretnoj primijeni kolegijalnog duha« (LG 23), te priznaje da se ta želja nije potpuno ostvarila, »budući da pravni položaj biskupskih konferencija kojim bi ih se promatralo kao nositelje konkretnih značajki, uključujući također određeni autentični doktrinalni autoritet, nije još uvijek dovoljno razrađen i pojašnjen« (EG 32).²⁵ Papa Franjo je jasan: »Pretjerana centralizacija, umjesto da pomogne, komplicira život Crkve i njezinu misijsku djelatnost« (EG 32). Carlos Maria Galli misli da se reformatorski projekt pape Franje može sažeti u riječi: Crkva se obnavlja po misionar-

²³ U razmišljanjima pape Franje o siromašnoj Crkvi, o Crkvi za siromašne, snažno se osjeća duh *Saveza iz katakombi* (*Il Patto delle Catacombe*). Riječ je naime o dokumentu koji je pri samome završetku Koncila 16. studenoga 1965. godine u Domitilininim katakombama u Rimu potpisala skupina od četrdesetak biskupa kojima je snažno bila na srcu opcija za siromašne. Oni se tu obvezuju da će hodati zajedno sa siromašnima. Odlučili su usvojiti jednostavni stil života svojstven siromašnima, odreći se ne samo simbola moći nego i stvarne vanjske moći. Projekt *siromašne Crkve* za koji nije bilo dovoljno sluha u koncilskoj auli, u godinama nakon Koncila našao je plodnije tlo u iskustvu Latinske Amerike te su na Drugoj općoj konferenciji latinskoameričkog episkopata u Medellín u 1968. godine teme iz *Saveza iz katakombi* ušle u dokument *Siromaštvo Crkve*. Opširno i svestrano iz pera različitih autora o povijesti, kontekstu, teološkim, duhovnim, etičkim i pastoralnim odrednicama, dometima i danas aktualnim izazovima *Saveza iz katakombi* vidi u: Xabier PIKAZA – José Antunes DA SILVA (ur.), *Il Patto delle Catacombe. La missione dei poveri nella Chiesa*, Bologna, 2015.

²⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Ut unum sint – Da budu jedno. Enciklika o ekumenskom nastojanju* (25. V. 1995.), Zagreb, 1995., br. 95.

²⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Motuproprio Apostolos suos* (21. V. 1998.), u: AAS, 90 (1998.), 641–658.

skom obraćenju te k tome dodaje svoj komentar: *Ecclesia semper reformanda* jest *Ecclesia in statu conversionis*, odnosno *Ecclesia in statu missionis*.²⁶

3. Sinodalni hod Crkve i njezin obiteljski duh i život

Dvije biskupske sinode, jedna izvaredna (2014.), a druga redovita (2015.), obje posvećene obitelji: prva s naslovom: *Pastoralni izazovi vezani uz obitelj u kontekstu evangelizacije*, a druga na temu: *Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu*, konkretni su pokušaj da se na tako važnoj temi obitelji započne s obnovom i »pastoralnom preobrazbom« koju papa Franjo zagovara u pobudnici *Evangelii gaudium*. Sadržaji sinoda i dinamika rada sinodalnih otaca, slušanje, dijalog, sučeljavanja i razilaženja, ponuđena rješenja, prijeporne točke, neriješena i otvorena pitanja, sve to zajedno pružilo je papi Franji priliku da ponovi, dodatno produbi i proširi svoje poglede na Crkvu, na njezinu narav i poslanje.

Sama sinoda, kako je naglasio papa Franjo, eklezijalni je izričaj, tj. Crkva koja hoda zajedno da bi čitala stvarnost očima vjere i Božjim srcem; to je Crkva koja propituje svoju vjernost pologu vjere, koji za nju ne predstavlja muzej za razgledavanje, još manje samo za čuvanje, nego je živi izvor na kojem se Crkva napaja da bi napojila i obasjala polog života.²⁷ Sinoda je, veli dalje Papa, »zaštićeni prostor gdje Crkva iskušava djelovanje Duha Svetoga. Na sinodi Duh govori kroz usta svih osoba koje se daju voditi od Boga koji uvijek iznenađuje, od Boga koji objavljuje malenima ono što skriva od mudrih i umnih, od Boga koji je stvorio zakon i subotu za čovjeka a ne obrnuto, od Boga koji pušta devedeset i devet ovaca da bi potražio jednu izgublenu, od Boga koji je uvijek veći od naših logika i naših računica.«²⁸

U obraćanju na zaključenju Treće izvanredne sinode 18. listopada 2014. godine Papa je rekao kako se Crkva ne boji zasukati rukave i izliti ulje i vino na rane ljudi, »ona ne promatra čovječanstvo iz dvoraca od stakla da sudi ili kvalificira osobe [...] To je Crkva koja se ne boji jesti i piti s bludnicama i carnicima. Crkva čija su vrata širom otvorena da primi potrebite, raskajane, a ne samo pravedne ili one koji se smatraju savršenima. Crkva je to koja se ne stidi brata koji je pao i ne pravi se da ga ne vidi, već se štoviše osjeća gotovo dužnom

²⁶ Usp. Carlos Maria GALLI, Il »ritorno« del Popolo di Dio missionario in Francesco, 3, 4.

²⁷ Usp. Synod15 – Prima Congregazione generale: Parole del Santo Padre Francesco ai Padri Sinodali (5. X. 2015.), u: <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/10/05/0760/0163> (5. X. 2015.).

²⁸ Isto.

podići ga i hrabriti da ponovno ustane i prati ga prema konačnom susretu s njezinim zaručnikom u nebeskom Jeruzalemu.«²⁹

U homiliji na otvaranju XIV. općeg redovitog zasjedanja Biskupske sinode 4. listopada 2015. godine Papa je govorio o poslanju Crkve te između ostalog rekao: »Crkva je pozvana živjeti svoje poslanje u ljubavi koja ne upire prstom kako bi osuđivala druge, nego se – vjerna svojoj naravi majke – osjeća dužnom tražiti i liječiti ranjene parove uljem prihvaćanja i milosrđa; biti 'poljskom bolnicom', otvorenih vrata kako bi primila svakoga tko kuca tražeći pomoć i podršku; štoviše, osjeća se dužnom izići iz vlastitih ograda prema drugima, s istinskom ljubavlju kako bi hodila s ranjenim čovječanstvom, kako bi ga uključila i privela izvoru spasenja.«³⁰

Crkva, prema Papi, naučava i brani temeljne vrednote, ne zaboravljajući da je »subota stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote« (Mk 2,27). Svjesna je također Isusovih riječi: »Ne treba zdravima liječnika, nego bolesnima! Ne dođoh zvati pravednike, nego grešnike« (Mk 2,17). »To je Crkva koja odgaja za istinsku ljubav, koja je kadra izvući iz samoće, ne zaboravljajući svoje poslanje dobroga samaritanca ranjenoga čovječanstva.«³¹

Na molitvenom bdijenju za obitelj 3. listopada 2015. godine papa Franjo je govorio o Crkvi koja je »otvoreni dom, daleka od izvanjskih veličina, gostoljubiva u skromnom stavu svojih članova te je upravo zato dostupna nadi u mir, koja živi u svakom čovjeku, uključujući i one čije je srce, zbog životnih kušnja, ranjeno i pati.«³² Ta Crkva, prema papi Franji, »uistinu može rasvijetliti noć čovjeka, vjerodostojno mu pokazujući cilj i kročeći s njime, upravo zato što ona prva i sama proživljava iskustvo neprestane obnove u milosrdnom Očevu srcu.«³³

Za nas je posebno zanimljivo primijetiti da je papa Franjo u sklopu Redovite sinode o obitelji, govoreći o odnosu između obitelji i Crkve, obitelj predložio kao model Crkve. Po njemu bi se moglo reći da je »'obiteljski duh' ustavna po-

²⁹ Discorso del Santo Padre Francesco per la conclusione della III assemblea generale straordinaria del Sinodo dei vescovi. Aula del Sinodo, Sabato, 18 ottobre 2014, u: http://w2.vatican.va/content/francesco/itspeeches/2014/october/documents/papa-fran_20141018_syno.html (20. X. 2014.).

³⁰ Papa FRANJO, Homilija na otvorenju XIV. općeg redovitog zasjedanja Biskupske sinode na temu »Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu«, nedjelja, 4. listopada 2015., u: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2015/documents/papa-francesco_20151004_homil.html (5. X. 2015.).

³¹ Isto.

³² Papa FRANJO, Govor na molitvenom bdjenju za obitelj, subota, 3. listopada 2015., u: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-franc_20151003_molit.html (5. X. 2015.).

³³ Isto.

velja za Crkvu»³⁴. »Crkva jest i mora biti Božja obitelj.«³⁵ Obitelj je kućna Crkva (usp. LG 11; AL 86), a Crkva je »obitelj obitelji« (AL 87). U kući Božjoj koja je Crkva Boga živoga, stup i uporište istine (usp. 1 Tim 3,15), svatko je dragocjen kao dijete Božje, kao osoba koju Krist ljubi i za koju je samoga sebe predao (usp. Gal 2,20).

Već je 9. rujna 2015. godine na općoj audijenciji na Trgu sv. Petra u Rimu u katehezi o povezanosti obitelji s kršćanskom zajednicom papa Franjo podsjetio na to da »u evanđeljima Isusova zajednica ima oblik obitelji, i to gostoljubive obitelji, a ne isključive, zatvorene sekte: u njoj nalazimo Petra i Ivana, ali i gladna i žedna, stranca i progonjena, grešnicu i carinika, farizeja i mnoštva... Crkva koja je doista po evanđelju mora imati oblik gostoljubivog doma, čija su vrata uvijek otvorena.«³⁶

Na značenje i važnost obiteljskog duha i života u Crkvi ukazao je papa Franjo na molitvenom bdjenju za obitelji uoči Biskupske sinode. Tada je naglasio potrebu da Crkva bude majka »kadra rađati na život i pozorna da uvijek daje život, da prati s predanjem, nježnošću i moralnom snagom«³⁷. Ta je dimenzija Crkve vrlo važna, jer ako ne znamo pravednosti pridružiti suosjećanje, postat ćemo, misli Papa, strogi i duboko nepravedni. Također je jednako važno da Crkva ima i oblike »oca koji živi odgovornost čuvara, koji štiti, a da ne uzima tuđe mjesto, koji ispravlja, a da ne ponižava, koji odgaja primjerom i strpljivošću, katkad tek šuteći i u molitvenom i otvorenom iščekivanju«³⁸. I naposljetku, Crkva treba po njemu biti Crkva djece »koja se prepoznaju kao braća te ona nikada ne može nekoga smatrati samo teretom, problemom, troškom, brigom ili opasnošću. Jer drugi je u svojoj biti dar koji ostaje takvim i kad kroči drukčijim putovima.«³⁹

O Božjem narodu, koji se sastoji od obitelji, Papa je također govorio na *Angelusu* nakon svečane mise zaključenja Sinode. S aluzijom na nedjeljna čitanja, među ostalim je istaknuo kako u Božji narod ulaze i trudnica i roditelj, i slijepi

³⁴ Papa FRANJO, Opća audijencija, Trg sv. Petra, srijeda, 7. listopada 2015., u: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/audiences/2015/documents/papa-francesco_2 (8. X. 2015.). (»Si potrebbe dire che lo 'spirito familiare' è una carta costituzionale per la Chiesa: così il cristianesimo deve apparire, e così deve essere«). Usp. Anton TAMARUT, *Obiteljsko lice Crkve*, Zagreb, 2013., 28–35.

³⁵ Isto.

³⁶ FRANCESCO, Udienza generale, Piazza San Pietro, Mercoledì, 9 settembre 2015, La Famiglia – 26. Comunità, u: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/audiences/2015/documents/papa-francesco_2 (29. IX. 2015.): »Nei Vangeli, l'assemblea di Gesù ha la forma di una famiglia e di una *famiglia ospitale*, non di una setta esclusiva, chiusa... Una Chiesa davvero secondo il Vangelo non può che avere la forma di una *casa accogliente*, con le porte aperte, sempre.«

³⁷ Papa FRANJO, Govor na molitvenom bdjenju za obitelj.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto.

i hromi. Riječ je o narodu u hodu, koji s Božjim blagoslovom promiče život. To je narod koji ne isključuje siromašne i nesretne, nego ih uključuje: »To je obitelj obitelji u kojoj se onaj koji je u nevolji ne nalazi na rubu ni ostavljen na začelju, nego uspjeva hoditi ukorak za drugima, jer narod putuje brzinom posljednjih; kao što se to čini u obitelji i kako nas uči Gospodin, koji se učinio siromahom sa siromašnima, malenim s malenima, posljednjim s posljednjima. Nije to učinio kako bi isključio bogate, velike i one na čelu, već zbog toga što je to jedini način da i te spasi: da spasi sve: hoditi uz malene, isključene i posljednje.«⁴⁰

U modelu Crkve kao obitelji sabiru se i susreću velike teme Franjine ekleziološke misli, prije svega milosrđe, pažnja prema siromašnima i osjećaj za periferiju.

4. Izvanredni jubilej milosrđa

Bulom *Misericordiae vultus – Lice milosrđa*,⁴¹ papa Franjo je 11. travnja 2015., uoči druge vazmene nedjelje, odnosno nedjelje Božjega milosrđa najavio, a 8. prosinca 2015. na svetkovinu Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije, i otvorio Izvanredni jubilej milosrđa s ciljem »da nadolazeće godine budu prožete milosrđem, da bismo išli ususret svakoj osobi, noseći Božju dobrotu i nježnost« (MV 5), »kako bismo svi uz mogli ponovno otkriti radost Božje nježnosti« (MV 24), »da trajno živimo i hodimo u skladu s Božjim milosrđem i s nepokolebljivim pouzdanjem u njegovu ljubav« (MV 24), »da živimo u svakodnevnom životu milosrđe koje Otac neprestano proteže na sve nas« (MV 25).

Jubilej milosrđa Papa je proglasio na tragu pastoralnog usmjerenja i duhovnosti Drugoga vatikanskog koncila, pozvavši se pritom doslovno na govor dvojice koncilskih papa. U buli *Misericordiae vultus* naveo je povijesnu poruku i želju pape Ivana XXIII. na svečanom otvorenju Koncila: »Sada Kristova Zaručnica više voli koristiti lijek milosrđa nego posegnuti za oružjem strogoće. [...] Dok ovim ekumenskim koncilom podiže baklju katoličke istine, Katolička se crkva želi pokazati najljubaznijom majkom svih, dobrohotnom, strpljivom, pokretanom milosrđem i dobrotom prema djeci koja su se od nje odijelila« (MV 4).⁴² Papa je također opširno citrao i govor pape Pavla VI. na

⁴⁰ Le parole del Papa alla recita dell'Angelus (25. X. 2015.), u: <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/10/25/0819/018> (25. X. 2015.).

⁴¹ Papa FRANJO, *Misericordiae vultus – Lice milosrđa*. Bula najave Izvanrednoga jubileja milosrđa (11. IV. 2015.), Zagreb, 2015. (dalje: MV).

⁴² Usp. GIOVANNI XXIII. *Gaudet Mater Ecclesia*. Discorso di Papa Giovanni XXIII nella solenne apertura del Concilio (11. X. 1962.), 2–3, u: *Enchiridion Vaticanum 1. Documenti del Concilio Vaticano II. Testo ufficiale e versione italiana*, Bologna, 1981., 57* [47]. *Ad praesens*

zatvaranju zadnjeg općeg zasjedanja Koncila, gdje je među ostalim Blaženik rekao: »Želimo najprije napomenuti da je religija našega Koncila u prvom redu ljubav [...] Stara pripovijest o Samarijancu bila je paradigma duhovnosti Koncila« (MV 4).⁴³

Cijeli projekt jubileja papa Franjo smjestio je u kontekst nove evangelizacije, novog zalaganja svih kršćana za »oduševljenije i uvjerenije svjedočenje svoje vjere« (MV 4). Crkva zna da je njezin prvi zadatak »poglavito u vremenu punom velikih nadanja i snažnih proturječja, kao što je ovo naše, uvesti sve u veliko otajstvo Božjega milosrđa, razmatrajući Kristovo lice« (MV 25). I zato, »u ovo vrijeme«, naglašava Papa, »kada se Crkva posvećuje zadaći nove evangelizacije, temu milosrđa treba uvijek iznova predlagati s novim zanosom i novim pastoralnim djelovanjem« (MV 12). »Njezin je život vjerodostojan i uvjerljiv jedino kada uvjereno naviješta milosrđe« (MV 25), kada ga sama živi i svjedoči (usp. MV 12).

Prema papi Franji, Božje milosrđe je »živo srce evanđelja« (MV 12), »sam temelj na kojem počiva život Crkve« (MV 10), a Kristova ljubav, njezina je prva istina (usp. MV 12). U buli Papa navodi riječi sv. Ivana Pavla II. iz enciklike *Dives in misericordia*: »Crkva živi svoj istinski život kada ispovijeda i obznanjuje milosrđe, najčudesnije svojstvo Stvoritelja i Otkupitelja, i kada ljude privodi vrelima Spasiteljeva milosrđa, kojega je ona čuvarica i djeliteljica« (MV 11).⁴⁴ Crkva je, dakle, prema papi Franji u prvom redu poslužiteljica Božje ljubavi; ona tu ljubav posreduje ljudima. Riječ je o ljubavi koja oprašta i izražava se kroz sebedarje. I zato, misli Papa, »gdje god je Crkva prisutna, ondje mora biti vidljivo Očevo milosrđe. U našim župama, zajednicama, udruženjima i pokretima, ukratko, gdje god su kršćani, svatko mora naći oazu milosrđa« (MV 12).

Prema njegovu mišljenju, pastoral »nije ništa drugo do prakticiranje majčinstva Crkve«⁴⁵ te nam je stoga potrebna Crkva »koja je sposobna ponovno otkriti majčinsko krilo milosrđa«⁴⁶. Cjelokupno pastoralno djelovanje Crkve moralo bi biti »obavijeno nježnošću koju pokazuje prema vjernicima; ništa u

tempus quod attinet, Christi Sponsae placet misericordiae medicinam adhibere, potius quam severitatis arma suscipere.

⁴³ Usp. Omelia di Paolo VI nella 9a Sessione del Concilio (7. XII. 1965.), u: *Enchiridion Vaticanum* 1. *Documenti del Concilio Vaticano II. Testo ufficiale e versione italiana*, 456*, [281]. *Vetus illa de bono Samaritano narratio exemplum fuit atque norma, ad quam Concilii nostri spiritualis ratio directa est.*

⁴⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Dives in misericordia – Bogat milosrđem*. Enciklika o Božjem milosrđu (30. XI. 1980.), Zagreb, 1981., br. 2.

⁴⁵ Iz govora pape Franje biskupima Brazila, citirano prema: Walter KASPER, *Papa Franjo – revolucija nježnosti i ljubavi*, 60.

⁴⁶ *Isto.*

njezinu naviještanju i njezinu svjedočenju svijetu ne bi smjelo biti lišeno milosrđa« (MV 10), jer se upravo u tome očituje njezina vjerodostojnost, naime u tome kako ona pokazuje milosrdnu i suosjećajnu ljubav. Uzor joj treba biti Sin Božji, »koji ide ususret svima bez iznimke« (MV 12). Crkva je, dakle, pozvana prednjačiti u istinskom svjedočenju milosrđa, ispovijedajući i živeći ga kao središte objave Isusa Krista« (MV 25).

Zaključak

Ako u zaključku krenemo od kraja, najvjerojatnije ćemo pogoditi u samo središte poruke pape Franje o Crkvi. Ona je po njemu na prvom mjestu »Očev uvijek otvoren dom« (EG 47), »oaza milosrđa« (MV 12), »mjesto besplatnog milosrđa« (EG 114), »poljska bolnica, gdje se najprije zbrinjavaju najteže rane«⁴⁷. Crkva je Božji narod na putu, »narod otjelotvoren u narodima na Zemlji, od kojih svaki ima svoju kulturu« (EG 115) te po njoj pridonosi ljepoti mnogostrukog lica Crkve (usp. EG 116). Crkva u promišljanjima pape Franje je »sinodalna Crkva«⁴⁸ u kojoj Duh Sveti ima pokretačku i glavnu ulogu. To je Crkva »izlaska« (EG 20) i inicijative (usp. EG 24), »izlaska« na »sve periferije koje trebaju svjetlo evanđelja« (EG 20), »siromašna Crkva za siromašne« (EG 198); siromašni se nalaze u njezinu središtu (usp. EG 198), to je misijska Crkva, Crkva koju resi misijski polet i radost evanđelja (usp. EG 21). Kako je uočio Erio Castellucci, s Apostolskom pobudnicom *Evangelii gaudium*, snažno se vratilo u središte misijsko poslanje Crkve: »misijska sinodalnost«.⁴⁹ Prvi i osnovni zadatak Crkve jest evangelizacija, »uvesti sve u veliko otajstvo Božjega milosrđa, razmatrajući Kristovo lice« (MV 25).

Kao evangelizacijska zajednica, Crkva se »riječima i djelima uključuje u svakodnevni život drugih ljudi, premošćuje udaljenosti, spremna je poniziti se ako je potrebno i prigrbljuje ljudski život, dotičući Kristovo trpeće tijelo u narodu« (EG 24), »prati ljude na svakom koraku koji čine na svom putu, ma koliko on mukotrpan i dug bio« (EG 24), »brine se za zrno i ne uznemiruje zbog kukolja« (EG 24); to je zajednica koja se zna uvijek radovati, »slavi i raduje se svakoj maloj pobjedi, svakom koraku naprijed učinjenom u evangelizaciji« (EG 24). Upravo da ne bi izgubila misijski i evangelizacijski polet i radost, Cr-

⁴⁷ Papa FRANJO, *Božje je ime Milosrđe*, 24.

⁴⁸ Usp. bilj. 23 i 24.

⁴⁹ Erio CASTELLUCCI, Sinodalità: dalla ecclesiologia del Vaticano II alla Evangelii Gaudium. Intervento alle Tre giorni del clero di Bologna, (13. IX. 2016.), u: <https://www.chiesadibologna.it> (16. III. 2017).

kvi je potrebna stalna obnova, potrebna joj je neodgodiva pastoralna i misijska preobrazba koja uključuje i reformu struktura (usp. EG 27). U enciklici *Laudato si* Papa izravno kaže kako se u svojoj Pobudnici *Evangelii gaudium* obratio članovima Crkve »kako bi ih potaknuo na trajnu misijsku obnovu« (LS 3).

Crkva pape Franje Crkva je s »majčinskim licem, licem mame«⁵⁰. Ona, naime, »ne čeka da ranjeni pokucaju na njezina vrata, nego ih ide tražiti na ulici, skuplja ih, grli ih, skrbi se za njih, daje im da se osjećaju voljenima«⁵¹. U tom svjetlu treba shvatiti i njegove riječi, kako mu je draža Crkva »koja je doživjela nezgodu, koja je ranjena i prljava zato što je izišla na ulicu, nego Crkva koja je bolesna zbog zatvorenosti i komocije hvatanja za vlastite sigurnosti« (EG 49). S pravom se, naime, čini Walteru Kasperu da papa Franjo »sliku Crkve kao milosrdne majke, tako dragu biskupu mučeniku Ciprijanu u njegovoj raspravi s Novacijanom, više voli od slike Crkve kao čiste i svete djevice«⁵². Crkva je u njegovoj viziji »obitelj obitelji« (AL 87) te bi se po njegovu mišljenju moglo reći kako je »obiteljski duh« ustavna povelja za Crkvu.⁵³ Crkva pape Franje Crkva je koja se nadahnjuje i ravna ponajprije prema izvornoj poruci, slikama i modelima iz evanđelja te upravo zbog toga i želi imati »oblik gostoljubivog doma, čija su vrata uvijek otvorena«⁵⁴.

Summary

THE CHURCH IN THE TEACHING OF POPE FRANCIS

Anton TAMARUT

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
tamaruta@kbf.hr

The article shows and analyses the vision of the Church of Pope Francis in four steps. The first step encompasses the first week of assuming the pontifical office during which almost all essential points of his view of the Church already came to the fore initially. The second step is related to the Apostolic exhortation Evangelii gaudium (2013) in which Pope Francis presents his view of the Church in a longer, peculiar, personal,

⁵⁰ Papa FRANJO, *Božje je ime Milosrđe*, 22.

⁵¹ *Isto*.

⁵² Walter KASPER, *Papa Franjo – revolucija nježnosti i ljubavi*, 60.

⁵³ Usp. bilj. 30.

⁵⁴ Usp. bilj. 32.

and almost colloquial way and in a pastoral-kerigmatic style. The third step consists of the two Synods of Bishops (the Extraordinary one in 2014 and the Ordinary one in 2015), i.e. of the synodal journey on which Pope Francis summoned the Church to reflect on the call and mission of family in the Church and in the contemporary world and that found its resume in the Post-synodal exhortation on love in the family, Amoris laetitia (2016). Finally, the fourth step is the Extraordinary Jubilee of Mercy, announced in the papal bull Misericordiae vultus (2015).

There are not exactly four successive steps, but only conditionally discernable four phases that, in various ways and in various occasions, emphasise, repeat, and intertwine the same or similar topics, messages, images, and models from the Gospel. These are pointing to and summoning the need for pastoral and missionary transformation that would make the work of evangelisation in the contemporary world more efficient, faithful, and entirely closer to God's plan of mercy revealed in Jesus Christ and that would make the Church the Father's home that is always open and where there is room for everyone with their burdens of life.

Keywords: *Church, evangelisation, journey, mercy, the poor, family, missionary enthusiasm, joy.*